

ไร้กาลเวลา

๑+๕ พิพิธภัณฑ์น้ำนม



ธีรภาพ โลหิตกุล

คำปรารภ

- ราวปลายปี ๒๕๔๕ ผมได้รับคำแนะนำอันทรงคุณค่าจากพระอาจารย์สุรศักดิ์ สุรญาโณ แห่งกองทุนห้องสมุดศาลาจำปีรัตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ว่าควรรวบรวมภาพและข้อเขียนอันมีคุณประโยชน์ในทางน้อมนำชีวิตสู่หนทางแห่งสันติสุข มารวมเป็นเล่มขนาดเล็กที่สวยงามและง่ายต่อการอ่าน

- หนังสือพิเศษขนาดเล็กเรื่อง “เมื่อฉันนั่งเขียน” จึงกำเนิดขึ้นในวาระต้อนรับศักราชใหม่ ๒๕๔๖ ตามมาด้วย “ดอกไม้ในใจเรา” ปี ๒๕๔๗ ซึ่งทั้งสองเล่มนี้มีเสียงตอบรับจากผู้อ่านตามสมควร

- ในวาระต้อนรับศักราชใหม่ ๒๕๔๘ ผมจึงเปลี่ยนบรรยากาศมาเป็นการแนะนำ “พิพิธภัณฑ” ในฐานะแหล่งเรียนรู้อันทรงคุณค่าอย่างไรกาลเวลา แต่คนไทยมักมองข้ามมาโดยตลอด

ทั้งนี้ เมืองไทยมีพิพิธภัณฑที่นำชมหลายแห่ง แต่ในที่นี้ขอคัดสรรหอวัฒนธรรม ๑ แห่ง และพิพิธภัณฑที่ผมประทับใจ และปรารถนาให้ท่านผู้อ่านได้ไปชมกันอีก ๕ แห่ง

ซึ่งในอนาคต ก็จะได้แนะนำแห่งอื่นๆ ตามโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

- ขอรบกวนมัสการ หลวงพ่อพระธรรมวิมลโมลี ท่านเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ขอรบกวนคารวะ อาจารย์ไพฑูรย์ ขาวมาลา และครอบครัว, จำสิบเอก ดร.ทวี บุรณเขตต์ และครอบครัว, ทายาทสกุล “วงศ์บุรี”, ทายาท หม่อมเจียงคำ ชุมพล ณ อยุธยา และคณะทำงานพิพิธภัณฑน่าน และอุบลราชธานี ที่สนับสนุน ส่งเสริม สร้างสรรค์ ตลอดจนดูแลรักษา พิพิธภัณฑอันทรงคุณค่าไว้ให้ลูกหลานไทย

สารบัญ

๑ เรือคือชีวิต
จิตวิญญาณคือครู
หน้า ๑

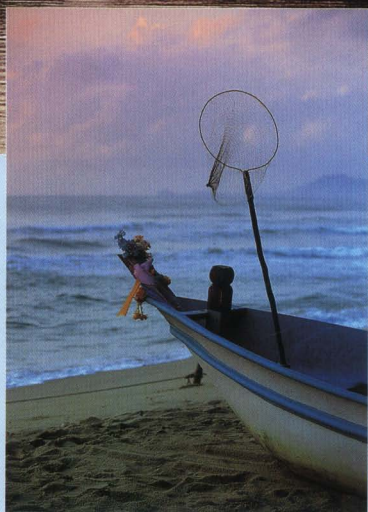
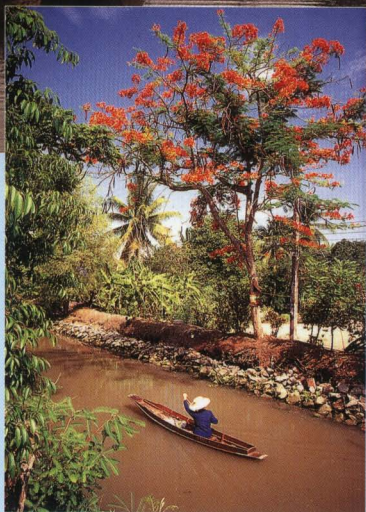
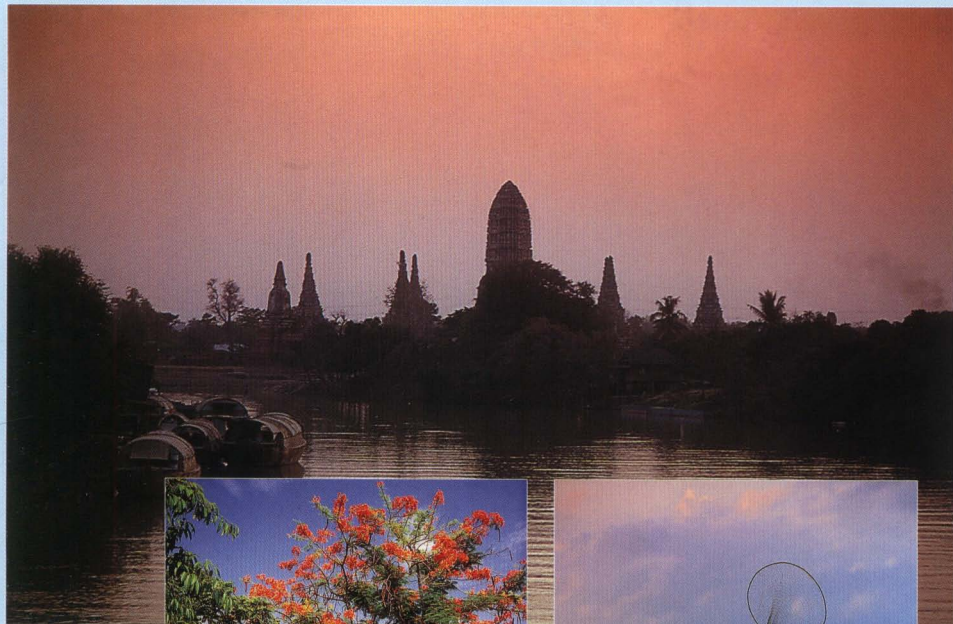
๒ ใจคนง วงศ์บุรี
หน้า ๕

๓ บาย! พิพิธภัณฑที่จำวี่
โคกนาฏกรสบ
ของความหวังดี
หน้า ๙

๔ วัดศรีโคมคำ :
UNSEEN ในใจฉัน
หน้า ๑๓

๕ พิพิธภัณฑที่วัด...ที่น่าน
หน้า ๑๗

๖ พิพิธภัณฑที่เมืองอุบล
อันน่าน
ที่ถูกลืม
หน้า ๒๑





เรือนไทยที่ร่มรื่น เงียบสงบ
แต่เปี่ยมด้วยพลังสร้างสรรค์
และ
จิตวิญญาณ
ความเป็น
ครู



ครูไพฑูรย์ ขาวมาลา
มีเรือเป็นชีวิต
มีจิตวิญญาณเปี่ยมล้นความเป็นครู

“เรือแพรด”
ที่รัฐบาลไทย
ให้ครูไพฑูรย์ต่อ
เป็น
บรรณาการ
แต่
ผู้นำเอเปก



“เรือมดเก้ง”
ของแม่พลอย (ซ้าย)
และ “เรือมดประทุน”
แบบที่มหาภักวีสุนทรภู่เคยใช้

๑

เรือคือชีวิต จิตวิญญาณคือครู

บ้านทรงไทยที่มรินด้วยแมกไม้หลังนั้น สงบนิ่งอยู่ในซอยขาวมาลา ถนนบางเอียน อำเภอมืองพระนครศรีอยุธยา ถ้าบอกว่าเป็นที่พำนักของข้าราชการเกษียณท่านหนึ่ง ก็ออกจะเป็นเรื่องธรรมดา ที่ความสงบเงียบย่อมสอดคล้องกับบ้านปลายแห่งชีวิต ทว่าในความเป็นจริง พื้นที่ส่วนใหญ่กลับเป็นที่พักพิงของเรือลำใหญ่น้อยหลายร้อยลำ ทั้งเรือจริงและเรือจำลอง ที่เจ้าของเก็บสะสมและต่อชิ้นใหม่กับมือ มากมายเสียจนกระทั่งต้อง “ขายที่นามาปลูกบ้านให้เรืออยู่”

แต่เหนือสิ่งอื่นใด ยังเปิดบ้านเป็นวิทยาทานด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครู ที่อยู่ของเรือจึงมีสถานะเป็น “พิพิธภัณฑ์เรือไทย” ที่เปิดต้อนรับผู้ใฝ่ใจศึกษาเรียนรู้โดยไม่เก็บค่าเข้าชม บ่อยครั้งยังมีคนมาขอเรียนวิชาทำเรือจำลอง ซึ่งก็ไม่เพียงสอนให้ฟรีๆ แต่ยังหาไม้มาให้ฝึก หุงหาข้าวปลาเลี้ยงดูด้วย เรือนไทยที่สงบมริน ชีวิตบ้านปลายที่สงบเงียบ แม้ที่จริงจึงเปี่ยมด้วยพลังสร้างสรรค์และการเป็นผู้ “ให้” อย่างไม่เคยหยุดนิ่ง

แม้ว่าปีนี้ “ครู” ไพฑูรย์ ขาวมาลา อดีตอาจารย์วิทยาลัยเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม การต่อเรือพระนครศรีอยุธยา จะย่างสู่วัย ๖๘ ปีแล้ว

“ลำนี้คือเรือแหวด เป็นเรือแจวชนิดหนึ่ง เก่งมันจะยาว ท้ายโตและสูง ดูสง่า ขุนนางสมัย ร.๕ นิยมใช้ นี่คือเรือที่รัฐบาลไทยมอบเป็นที่ระลึกแก่ผู้นำประเทศที่มาประชุมเอเปกปี ๒๕๔๖ ด้วยแนวคิดที่ว่าเรือเป็นสัญลักษณ์ของการเดินทาง ความมั่งคั่ง และการเจริญสัมพันธไมตรี”

อาจารย์ไพฑูรย์เล่าด้วยแววตาบ่งบอกถึงความภาคภูมิใจ เพราะท่านคือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลไทย ให้ต่อเรือจำลองถึง ๖๒ ลำ ภายในเวลา ๓ เดือน เพื่อให้ทันการประชุมเอเปก โดยมีลูกหลานและลูกศิษย์ช่วยกันเพียง ๔-๕ คน ซึ่งก็ไม่ใช่ครั้งแรก ที่เรือจำลองของท่านมีความหมายในฐานะบรรณาการแด่พระราชอาคันตุกะ เพราะในปี ๒๕๓๙ ท่านเคยประดิษฐ์เรือจำลองถวายสมเด็จพระนางเจ้าเอลิซาเบธแห่งอังกฤษ ภายหลังจากเคยทูลเกล้าฯ ถวายเรือจำลองแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์แทบทุกพระองค์มาแล้ว อีกทั้งเรือสำเภาลำใหญ่ในศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา ก็เป็นผลงานของท่านตามคำร้องขอจากทางการญี่ปุ่น

จึงไม่น่าแปลกใจ ที่เมืองริมน้ำอย่างซีแอตเติล สหรัฐอเมริกา จะเชิญท่านบินอ้อมโลกไปสาธิตการประดิษฐ์เรือจำลอง จนได้รับเสียงชื่นชมอย่างท่วมท้นเมื่อปี ๒๕๔๖ ขณะที่โครงการศิลปาชีพจัดรถมารับท่านไปสอนภายในพระตำหนักสวนจิตรลดาอยู่เนืองๆ

“ผมเกิดริมแม่น้ำลพบุรี อำเภอกรุงเก่า เดิมนี่ก็คืออำเภอพระนครศรีอยุธยา ตอนฤดูน้ำหลาก ทุ่งนาท้องน้ำแถวอยุธยา นครสวรรค์ มันสวยเหลือเกิน ต้นข้าวเขียวขจี ท้องนาเจ็บนองด้วยน้ำสุดลูกหูลูกตา สมัยเด็กๆ พายเรือไปตกปลาหากินตามทุ่ง คลุกคลีกันนอนอยู่กับเรือกับท้องนา เป็นแรงบันดาลใจให้ผมศึกษาและอยากอนุรักษ์เรือไทยไว้ให้ลูกให้หลาน พอจบชั้นประถม ผมก็พายเรือบดไปเรียนต่ออาชีวะที่โรงเรียนช่างต่อเรือ ก่อนที่จะมาเป็นวิทยาลัยการต่อเรือในวันนี้”

“เรือผีหลอก” ช่างเรือห้อยกระดานหาสีขาวไว้หลอกปลาให้ตกใจ กระโดดขึ้นเรือให้จับได้ง่ายๆ “เรือเขม” เรือนั่งคนเดียวที่สมัยคุณปู่เป็นหนุ่มใช้พายไปจับสาว เบาและเพรียวลมเหมือนมอเตอร์ไซค์สมัยนี้ “เรือสำปัน” มาจากภาษาจีนว่า “ซาปัน” เป็นเรือเล็กที่วางอยู่บนเรือสำเภา ใช้ช่วยชีวิตยามฉุกเฉิน หรือพายเข้าติดต่อกับชายฝั่ง ฯลฯ คือส่วนหนึ่งของงานค้นคว้าในหนังสือชุด “เรือไทย” ที่ท่านเขียนและมีตัวอย่างให้ดูในพิพิธภัณฑ์ แต่ที่โดดเด่นเห็นจะไม่มีลำใดเกิน

“เรือมาดเก่ง” สมัยรัชกาลที่ ๕ ที่สวญเสียจนกองถ่ายละคร “สี่แผ่นดิน” ติดต๋อไปเข้าฉกในฐนนะ “เรือแม่พลอย”

“ตัวเรือซื้อมกจากหมู่บ้านแถววัดเจดีย์หอย ปทุมธานี ใช้เงินบำณาคูซื้อในรคาคหมัน กว่าบาท แต่รวมค่านัยย ค่ำตคกแต่งตัวเรือ ค่ำไม้สัค แฉวและอุปกรณ์ต่งๆ รวมแล้ววันนัคก็ ตคกสณกกว่าบาท ส่วนเรือ “มคดประทุน” แบบที่ท่นกวีเอกสุนทรภู่ใช้พอยไปหคคบิดคที่เมืองแกลง ตอนซื้อมกก็หมันกกว่าเหมือนกัน แต่ตคกแต่งแล้ววันนั้ร่วมแปดหมันกระม้ง...”

ระหวกที่นำชมพิพิธภณค์ สัคเกตว่กจะมีลูกศิษย์จากวิทยาลัยการต๋อเรือ หอบลูกจุง หลนมกรคคระว่ท่นไม่ขคตสย ที่น่ส่นใจคือหลคคคนร้ลัคถึงบุญคุณของอคจรย์ เรื่องที่ ท่นให้ลูกศิษย์คัคไทยวันละหน้ พังต๋อจเป็นเรื่องข้ ที่ต๋อจนเรียนอคชีวะแล้วยัคตังมคคัคไทย ทว่ แท้ที่จรัคคือกุสโลบยอันล้ลัคที่จะให้ลูกศิษย์อ่นหนังสือ อ่นวชิขไคนก็ให้คัคไทยชคนั้ เพราะก่นจะคัคก็ต๋ออ่านเสียก่น ทั้งยัคเป็นกรฝัคलयมือส้ห้กรเขียนแบบให้ค่นอื่นอ่น ออกอีกด้วย หลคคคนจิงบคก “ผมเป็นผุ้เป็นค่น เพราะครุสอนให้ผมร้กการอ่น แถมทุกวันนี้ สยมือผมยัคอวดคค ะ ได้”

จิตวิญญณของการเป็นทั้ง “ครู” และ “คิลปินนัคต๋อเรือ” สะท่นออกที่สัณญลัคณั้ ของวิทยาลัยการต๋อเรือ ที่ท่นเป็นผุ้ออกแบบโดยอนุนนค้ข้กกับธรรมะ อ่นประกอบด้วย

“สมอเรือ” หมยถึง “สคค” เป็นเครื่องยัคเหนยวจิตใจ,

“ใบจักรเรือ” คือ “ปัญญค” ขัคเคล่อนชีวิตสู่เป้หมย,

“ชูชีพ” คือ “เมตตค” ช่วยชีวิตค่นให้พ้นทุกขั,

“พังงา” (ที่ถ่อห้ย) คือ “มรรค ๘” เครื่องช้ทคทงชีวิต,

“โซ่และเชือก” คือ “ควมสคคคค” ท้ห้งนส้ห้จลล่ง

น้จเป็นเหตุผลหน้ที่ท้ให้ท่นได้ร้บการยกย่องเป็น “ผุ้สอนคิเด่นระดับอุดมศคคชค” พ.ศ.๒๕๓๓ และ “ศคษย์เก้คคคคค วิทยาลัยครุพระนคร” พ.ศ.๒๕๓๕ และได้ร้บการยกย่องจาก สือมวลชนให้เป็น “ที่สคคในสยาม” ด้นการประคิษฐ์เรือจ้ลล่ง

“แล้วอันนี้เกี่ยวกับการต่อเรือด้วยหรือครับ?” มีคำถามจากผู้ไปเยือนเสมอ เมื่อเห็น
รังนกกระจาบบ้านอยู่ที่บ้านพิพิธภัณฑสถานเรือไทย

“ก็ไม่เกี่ยวโดยตรงหรอก แต่เวลามีเด็กนักเรียนมาทัศนศึกษาพิพิธภัณฑสถาน ผมจะถามเด็ก
ๆ ว่า การจะทำรังอย่างนี้ได้ แม่ก็ต้องบินก็เที่ยว ดูสิ แม่ก็ทำรังแน่นหนามาก กันแดด กัน
ฝน ปลอดภัยจากศัตรู ทำทุกอย่างเพื่อปกป้องลูก นี่คือการสอนจริยธรรมให้เด็กๆ เข้าใจใน
ความรักของพ่อแม่อย่างดีเลยใช่ไหม?”

ใช่ครับ แล้วยังเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่า เจ้าของความคิดนี้ มีเรือเป็นชีวิต
จิตใจวิญญาณเป็น “ครู” โดยแท้

ห ม า ย เ ห ตุ

พิพิธภัณฑสถานเรือไทย เลขที่ ๑๒ หมู่ ๑ ซอยขาวมาลา ถนนบางเอียน ตำบลประตูลี้ อำเภอเมือง
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐ โทร.๐-๓๕๒๔-๑๑๙๕
เปิดให้เข้าชมทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐-๑๗.๐๐ น. โดยไม่เสียค่าเข้าชม แต่มีส่วนร่วมอนุรักษ์เรือไทยได้ ด้วย
การบริจาคเงินสมทบค่าดูแลรักษา



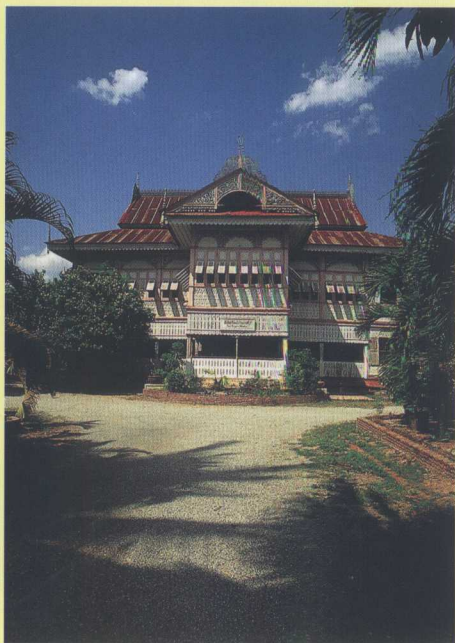
โต๊ะ
อ่านหนังสือ
ยังทำจาก
หางเลื้อย
เรือกระแซง



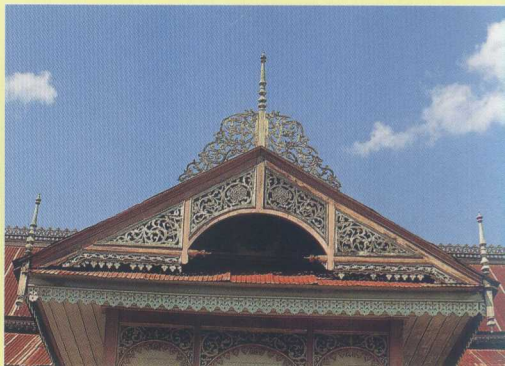
เรือบด
ในสระน้ำ
ด้านหน้า
พิพิธภัณฑ์เรือไทย

รังนกกระจาบ
- สื่อการสอน
เรื่องความรัก
ของแม่





บ้านวงศ์บุรี
ได้รับการอนุรักษ์ไว้
โดยทายาทผู้สืบสายตระกูล
เจ้าหลวงเมืองแพร่



หน้าจั่วบ้านวงศ์บุรี อลังการด้วยลวดลายขนมปังขิง



ลวดลายขนมปังขิง ได้ดัดจากยุโรปสู่แดนสยาม

๒

ใจทะนง วงศ์บุรี

เคยสงสัยไหมว่า มีราชสกุล ณ เชียงใหม่ ณ น่าน ณ ลำปาง ของทายาทอดีตเจ้าผู้ครองนครในดินแดนล้านนาโบราณ แต่เหตุใดจึงไม่มี“ณ แพร่” ?

ตามประวัติว่า เหตุเกิดเมื่อราว ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา มี “กบฏเงี้ยวเมืองแพร่” ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ.๒๔๔๖) ก่อความไม่สงบเพื่อต่อต้านอำนาจการปกครองของกรุงรัตนโกสินทร์ จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงส่งจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีขึ้นไปปราบ เป็นเหตุให้เจ้าพิริยะเทพวงศ์ เจ้าหลวงเมืองแพร่ ผู้ต้องขอหาเป็นผู้ก่อการ ต้องหลีกเร้นไปหลบภัยไกลถึงเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว

ทรงถูกถอดยศ ถูกริบทรัพย์สินสมบัติ แล้วนับแต่นั้นก็ไม่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าหลวงองค์ใหม่มาแทน จวบจนเมืองแพร่กลายเป็นจังหวัดแพร่ ตามระเบียบการปกครองใหม่มาตราบจนวันนี้ อันส่งผลให้ไม่มีราชสกุล “ณ แพร่” เกิดขึ้น

นักประวัติศาสตร์สายเลือดแพร่อย่าง อาจารย์เสรี ชมภูมิ่ง วิเคราะห์ว่ากรณีนี้จะโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคงไม่ได้ เพราะเมื่อรัฐบาลที่กรุงเทพฯ ประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ ร.ศ.๒๒๙ เพื่อรวมดินแดนล้านนาให้เป็นหนึ่งเดียวกับรัตนโกสินทร์นั้น เจ้านายเมืองแพร่ยังตามการเปลี่ยนแปลงไม่ทัน อีกทั้งข้าราชการต่างพระเนตรพระภรณ์ที่ถูกส่งจากกรุงเทพฯ ไปบริหาร

งานตาม พ.ร.บ.ใหม่ ก็มีทั้งที่กระทำตัวดีและที่ประพฤติมิชอบ แรงต่อต้านจึงเกิดขึ้น โดยใช้ กองกำลังชาวเงี้ยว (ชื่อเรียกในเชิงดูถูกชาวไทใหญ่) ที่มี “พะกาหม่อง” เป็นหัวหน้า บุกปล้น เมืองแพร่แล้วเลือกฆ่าฟันข้าราชการและคนไทยที่พูดภาษากลางทั้งหมด ก่อนจะถูกปราบจนต้อง กลายเป็น “กบฏเงี้ยว” ในที่สุด

ดังนั้น พ้นจากกรณีนี้แล้ว การเรียกชาวไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” จึงไม่สมควรอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ร่องรอยของอดีตเจ้าเมืองแพร่ที่ยังหลงเหลืออยู่ นอกจากจวนผู้ว่าราชการ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่เก่าแล้ว ยังมี “บ้านวงศ์บุรี” ของทายาทผู้สืบสายตระกูล เจ้าหลวงเมืองแพร่อีกด้วย ซึ่งนับเป็นเรื่องน่ายินดี ที่ลูกหลานรุ่นปัจจุบันตระหนักถึงคุณค่า แล้ว ดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดี จนได้รับการยกย่องเป็น “เรือนอนุรักษบดีเด่น” ประจำปี ๒๕๓๖ จาก สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์

บ้านวงศ์บุรี สร้างโดยเจ้าพรหม (หลวงพงษ์พิบูลย์) และเจ้าสุนันดา วงศ์บุรี ธิดาพระยา บุรีรัตน์ น้องเขยเจ้าหลวงเมืองแพร่องค์สุดท้าย ผู้มีอาชีพทำป่าไม้สัมปทาน สร้างเป็นบ้านไม้ขนาดใหญ่สองชั้น ทรงปั้นหยา ประดับลวดลายขนมปังขิงแบบยุโรป ซึ่งกำลังได้รับความนิยมในสยาม ประเทศเมื่อราวหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา

ตัวอย่างของสถาปัตยกรรมประดับลวดลายขนมปังขิงที่รู้จักกันดี คือพระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งไม่เพียงแต่ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระที่นั่งไม้สักทองที่ใหญ่ที่สุดในโลก หากยังเป็นเรือนขนมปังขิงที่วิจิตรบรรจงที่สุดของโลก ไม่ใช่แค่ที่สุดของไทย

สงสัยมานานแล้วว่า “ขนมปังขิง” มาเกี่ยวข้องกับอะไรกับงานสถาปัตยกรรม ?

ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ศิลปะ กรมศิลปากร อธิบายไว้ในบทความที่น่าสนใจ “มนต์ขลังขนมปังขิง” ว่า “ขนมปังขิง” แปลจากภาษาอังกฤษ Ginger bread เป็นคำใช้เรียกลวดลายตกแต่งทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะหึงงอเป็นแอ่งคล้ายขิง ตั้งแต่สมัย

พระนางเจ้าวิกตอเรียที่ ๒ แห่งอังกฤษ แล้วแพร่หลายไปในยุโรป ในกลุ่มประเทศอาณานิคมอังกฤษ
เลยมาจนถึงสยามประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕ (จากหนังสือ “เยี่ยมเรือนเยือนอดีต”, ๒๕๓๗)

“ขนมปังขิง” จึงเป็นเพียงชื่อลวดลาย เหมือนลายกนก ลายประจายามของไทย ไม่
ใช้ชื่อรูปทรงหรือ “สไตล์” เหมือน กอทิก นีโอคลาสสิก หรือชิโน โปรตุกีส ฯลฯ แต่ผมก็ยังสงสัย
อีกว่า ลักษณะลวดลายหิงกอบ้างเหมือนแง่งขิงนั้นพอจะเข้าใจ แต่ไปเกี่ยวอะไรกับขนมปัง ? ติดตามถามไถ่เพื่อนที่เป็นฝรั่ง ได้ความว่าในเทศกาลคริสต์มาสแต่อดีต ชาวตะวันตกนิยมทำขนม
ปังที่มีส่วนผสมของขิง เรียกกันว่า Ginger bread

แต่ที่สำคัญคือยังนิยมนำขนมปังขิงมาต่อเป็นรูปบ้านให้แลดูน่ารักเหมือนบ้านตุ๊กตาด้วย
จะถึงขั้นทำลายฉลุในขนมปังด้วยหรือเปล่านั้นไม่แน่ใจ แต่ก็ทำให้ในเวลาต่อมา เมื่อมีใครสร้าง
บ้านไม้แล้วประดับลายฉลุรูปร่างคล้ายแง่งขิง แลดูน่ารักเหมือนบ้านตุ๊กตา ก็จะถูกเรียกขานกันว่า
“เรือนขนมปังขิง” หรือ Ginger bread house

แต่ไม่ว่าจะมีที่มาอย่างไร ถึงวันนี้ ความน่ารักของเรือนขนมปังขิงก็เข้าไปสิงสถิตใน
ใจใครต่อใคร รวมถึงผมอย่างยากจะถอนตัว โดยเฉพาะบ้านวงศ์บุรี นอกจากความวิจิตรตาของ
ลวดลายแล้ว ที่ถือเป็นความกล้าของช่างสมัยนั้น คือกล้าใช้สีชมพูได้อย่างไม่ประเจิดประเจ้อ ซึ่ง
แม้ว่าทายาทรุ่นหลังจะทาสีใหม่ทับ แต่ก็ยึดเอาสีเดิมเป็นที่ตั้ง จะมีเพียงหลังคาเท่านั้น ที่หันมา
ใช้สังกะสีเพราะความที่ไม่แบ่นเกิดแบบเก่านั้นหายากและราคาแพงขึ้น

ปัจจุบัน เรือนหลังใหญ่ของบ้านวงศ์บุรีจัดเป็น “พิพิธภัณฑ์เอกชน” ในขณะที่เรือน
ด้านหลังเป็นที่พักอาศัยของทายาทหลวงพงษ์พิบูลย์และเจ้าสุนันทา ภายในจัดแสดงข้าวของเครื่อง
ใช้ภายในคฤหาสน์ฝ่ายเหนือเมื่อหนึ่งศตวรรษก่อน ครบถ้วนทั้งตู้ โต๊ะ เตียง

แต่ที่ทำให้ผมต้องตะลึงคือ หนังสือสัญญาซื้อขายทาสสมัยรัชกาลที่ ๕ (ยุคก่อนการเลิก
ทาส) ฉบับจริง นับเป็นเอกสารทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และยังประโยชน์นอกเหนือนี้สำหรับการ
เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนของเยาวชนสืบเนื่องไปอีกนานเท่านั้น

ขอบคุณและชื่นชมจากใจจริง แทนลูกหลานไทยทั้งมวล ที่ทายาทบ้านวงศ์บุรีช่วยดูแลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่าชิ้นนี้ไว้ให้เรา ถึงตรงนี้ ผมเข้าใจแล้วว่า การจะมี หรือไม่มี ราชสกุล “ณ แพร่” คงไม่สำคัญไปกว่าการที่คนในราชสกุลนี้ ทะนงในคุณค่าของตนเองเพียงใด

ห ม า ย เ ห ตุ

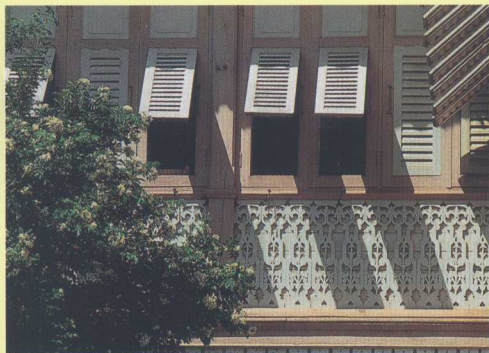
พิพิธภัณฑ์บ้านวงศ์บุรี

เลขที่ ๕๐ ถนนคำลือ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐ โทร.๐-๕๔๖๒-๐๑๕๓

เปิดให้เข้าชมทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐-๑๗.๐๐ น. ราคาบัตร ๑๕ บาท



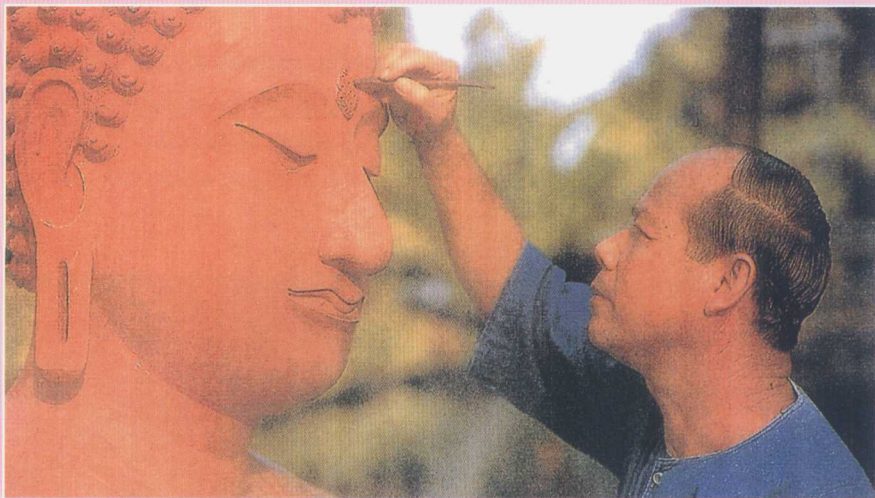
เรือนอนุรักษ์ดีเด่น ประจำปี ๒๕๓๖
ของสมาคมสถาปนิกสยาม



บรรยากาศยามบ่ายที่บ้านวงศ์บุรี



จากบ้านคหบดี
สุพิพิธภักดีอันทรงคุณค่า



ลุงจำทวี บุรณเขตต์ “คนดีศรีพิษณุโลก”
และบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาช่างฝีมือ ช่างหล่อพระ



อาคารพิพิธภัณฑพื้นบ้านจำทวี แหล่งเรียนรู้ล้ำค่าที่ลุงจำทำให้แผ่นดิน

๓

ขาย! พิพิธภัณฑ์จำทวี โสภณาภรณ์กรรมของความหวังดี

เช้าวันอาทิตย์ต้นเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๖, จังหวัดพิษณุโลก

แม้วันนี้อากาศออกจะร้อนอบอ้าว แต่ผมก็รู้สึกเย็นใจเมื่อเห็นป้ายบอกทางถาวรของทางราชการ ชี้ทางไป“พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี” ถนนวิสุทธิกษัตริย์ เขตอำเภอเมือง ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของผม อย่างน้อยก็บ่งบอกว่าพิพิธภัณฑ์ส่วนตัวหลังเล็กๆ ที่ผมเคยมาเยี่ยมชมครั้งแรกเมื่อ ๑๖ ปีก่อน บัดนี้ กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เชิดหน้าชูตาของจังหวัด และอย่างน้อย ป้ายก็ช่วยให้ผมไม่ซบรุดหลงทางเหมือนคราวมาเยือนครั้งที่ ๒ และ ๓ อีก

แต่ครั้นจอดรถที่ถนนด้านหน้าพิพิธภัณฑ์ ป้ายประกาศข้อความบางอย่างที่ประตูทางเข้า วังย้อนศรกับความรู้สึกตอนเห็นป้ายบอกทางอย่างจัง “ขายพิพิธภัณฑ์ เพื่อหาทางออกและหาอนาคตให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ติดต่อ พรศิริ บุรณเขตต์ โทร....”

เกิดอะไรขึ้น ทำไมต้องขาย ทำไมต้องหาอนาคตและทางออก ? ในเมื่อใครๆ ต่างชื่นชมในเจตนารมณ์ของคุณลุงจำทวี และในเมื่อใครๆ ก็รู้ว่าพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เป็นชื่อเป็นเสียง เป็นหน้าเป็นตาของจังหวัด ขนาดมีคำกล่าวว่า“ยังไม่ได้ไปพิพิธภัณฑ์จำทวี ก็ยังไปไม่ถึงพิษณุโลก”

“จำทวีเพี้ยน บ้าหอบฟาง เก็บแต่ของเก่า ถึงขนาดซื้อบ้านใหม่เพื่อใช้เก็บของเก่า”

ราวสามสิบปีก่อน ใครต่อใครแอบซุบซิบนินทาจำสิบเอกทวี บุรณเขตต์เช่นนั้น แต่ความ

เพี้ยนเมื่อวันวาน กลับกลายเป็นพิพิภพกึ่งพิ้นบ้านที่ได้รับการยกย่องว่าทรงคุณค่าที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศวันนี้ และทำให้ “คนเพี้ยน” ได้รับยกย่องจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลกให้เป็น “คนดีศรีพิษณุโลก” และได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขามานุษยวิทยา) จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.๒๕๕๑

จึงไม่แปลกใจที่แวดวงวิชาการ จะเรียกขานคนเพี้ยนว่า “ดอกเตอร์”

จำลอง เอก ดร.ทวี นุรณเขตต์ เป็นชาวพิษณุโลก ครอบครัวมีฐานะยากจน ได้รับการศึกษาเพียงชั้นมัธยม ๓ แต่เรียนวิชาช่างศิลป์จากพ่อผู้เป็นครูสอนศิลปะ จนมีอาชีพรับจ้างเขียนภาพโฆษณาสินค้าตามงานวัดบ้านนอกเลี้ยงตัว เมื่อรับราชการทหารติดยศสิบตรี ตำแหน่งช่างเขียนฝ่ายยุทธโยธา กองทัพบก ๓ ได้รับโอกาสฝึกงานช่างหล่อโลหะที่กองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร ได้เรียนงานศิลปะจาก ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อาจารย์เขียน ยัมศิริ ฯลฯ

กลับมารับราชการอยู่นานถึง ๒๓ ปี จึงลาออกมาয়ীอาชีพช่างปั้นหล่อพระพุทธรูป มีฝีมือเป็นที่ยอมรับระดับ “เพชรน้ำเอกแห่งวงการช่างศิลป์เมืองสองแคว” มีผลงานประติมากรรมเป็นที่ประจักษ์ คือพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ประดิษฐานที่ค่ายสมเด็จพระนเรศวร พิษณุโลก พระพุทธชินราชจำลอง พระประธานวัดพุทธบูชา กรุงเทพฯ ฯลฯ จนถึงปี ๒๕๒๖ ได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาช่างฝีมือ แขนงหล่อพระ

จำลอง เอก ดร.ทวี หรือที่ชาวพิษณุโลกเรียกขาน “ลุงจำลอง” มีงานอดิเรกที่รักเป็นชีวิตจิตใจ คือการสะสมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ตั้งแต่กระต่ายขูดมะพร้าว เครื่องมือจับปลา ดักสัตว์ ไปจนถึงตะเกียง เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ เป็นจำนวนนับหมื่นชิ้น ทั้งที่มีคนให้มาและที่ลงทุนซื้อหาเอง เล่าขานกันว่าระยะแรกๆ แม่และภรรยาถึงกับกอดคอกันร้องไห้ เสียใจโอกาสที่จะเก็บเงินไว้ซื้อทองคำหรือที่ดินสะสมไว้เป็นทรัพย์สินสมบัติ พอเห็นภรรยาร้องไห้ จำก็...

“...เพราะให้วางใจสัก ๓-๔ วัน แล้วก็แอบไปซื้อหาของมาสะสมอีก...”

เมื่อมีของสะสมมากขึ้น ลุงจำลองได้เก็บไว้ชื่นชมคนเดียว แต่นำมาจัดตั้งเป็นพิพิภพกึ่ง

พื้นบ้าน เพื่อเผื่อให้ผู้สนใจเข้าชมโดยไม่เก็บเงินแม้แต่บาทเดียว ทั้งยังสนับสนุนให้ลูกสาวคนสุดท้าย คือ พรศิริ นูรณเขตต์ ร่ำเรียนจนจบปริญญาโททางมานุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อมาดูแลจัดระเบียบพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางคดีชนวิทยาอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งขยายอาคารจัดแสดงไปอีก ๔ หลัง ด้วยทุนทรัพย์จากการประกอบสัมมาชีพของท่านเองทั้งสิ้น

สิ่งที่ตามมาอย่างปฏิเสธมิได้ คือ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าดูแลรักษา ค่าใช้จ่ายเจ้าหน้าที่ แต่พิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่แห่งนี้ก็ดำเนินไปได้ ด้วยเพียงเงินบริจาคตามแต่จิตศรัทธาของผู้เข้าชม บางเดือนพอ บางเดือนขาด แต่ก็เพื่อความภาคภูมิใจที่ได้ทำให้กับแผ่นดินถิ่นเกิด โดยเฉพาะอนุชนรุ่นหลัง คือนักเรียน นักศึกษา กระทั่งขยายสู่ชาวต่างชาติ จนถึงปัจจุบัน กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชั้นนำของภาคเหนือตอนล่าง มีผู้ชมทุกเพศทุกวัย หลายชาติภาษา ทำให้ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประจำปี ๒๕๔๑ จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

กระนั้นก็ตาม ความปรารถนาดีที่มาจากส่วนลึกของจิตใจ ก็ถูกสั่นสะเทือนอย่างรุนแรงจากการที่หน่วยงานเทศบาลของจังหวัดแจ้งเก็บภาษีที่ดินและโรงเรือนย้อนหลัง ด้วยเหตุผลว่าพิพิธภัณฑ์ไม่ได้มีสถานะเหมือนวัด สุเหร่า โรงเรียน แม้ในที่สุดจะลดหย่อนให้จากเรือนแสนเหลือเพียงเรือนหมื่น ทว่ามันก็บั่นทอนความรู้สึกของผู้ที่นำเงินสะสมทั้งชีวิตมาสร้างพิพิธภัณฑ์ใหญ่โตให้กับส่วนรวม กระทั่งถึงจุดที่ไม่สามารถเอาเงินของครอบครัวมาใช้เพื่อการนี้ได้อีกแล้ว

“...พูดง่าย ๆ ว่าเราจนลง ในขณะที่ผู้เข้าชมโดยเฉพาะคนไทยหลายคนเห็นกล่องรับบริจาคแล้วเมินเฉย มีเพียงคำขอบคุณแล้วลาจากไป...”

พรศิริ นูรณเขตต์ กล่าวตรงไปตรงมา ในขณะที่คณะนักเรียนจากโรงเรียนเทศบาลพิษณุโลก กำลังทยอยเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์นับจำนวนร้อย เจกเชนที่เคยเป็นมาทุกปี ในฐานะเป็นผู้ดูแลและวิทยากรนำชม เธอต้องรับภาระหนักอึ้งภายใต้เงินเดือนจากเงินบริจาคสำหรับตนเองเพียง ๓,๕๐๐ บาท เดือนไหนไม่พอ เธอก็ไม่รับ

“...ประตูปิพิธภัณฑ์ ถ้าปิดเมื่อไรมันก็คือบ้านของดิฉัน แต่เราปิดไม่ได้ เพราะพิพิธภัณฑ์เป็นความตั้งใจของคุณพ่อ ที่จะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชน ที่สุดเราก็ต้องประกาศขาย

เพื่อสะท้อนความในใจของเราออกไปให้หน่วยงานได้รับรู้บ้าง เคยมีนักธุรกิจเสนอเงินให้เราหลายสิบล้าน แต่ต้องเก็บค่าเข้าชมแพงถึง ๒๐๐ บาท แล้วนำกำไรมาแบ่งกัน แต่คุณพ่อก็ปฏิเสธ...”

ทางออกที่เราคิดว่าน่าจะเป็นไปได้ ที่จะทำให้พิพิธภัณฑน์นี้เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืน คือข้อเสนอของอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา ที่ให้ลงจ่ายกฟิพิพิธภัณฑน์ให้เป็นสมบัติของราชการ โดยที่ลงจ่ายจัดดูแลด้านข้อมูลและรับเงินเดือนเป็นค่าตอบแทน ซึ่งลงจ่ายก็ตอบตกลงว่า หลังจากนั้น ฝ่ายผู้เสนอก็เสียชีวิตไปกับสายลม

จนในที่สุดหนทางระดับประคองพิพิธภัณฑน์ให้ยืนอยู่ได้ คือครอบครัวบูรณเขตต์ตัดสินใจประกาศเก็บค่าเข้าชม ๕๐ บาท นักเรียน ๒๐ บาท เด็กต่ำกว่า ๑๐ ขวบชมฟรี ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖ เป็นต้นมา

“มีเสียงค่อนข้างอดิดินันว่า ตอนรุ่นพ่อดูฟรี พอรุ่นลูกมาเก็บเงิน แต่ตอนที่เราเปิดให้ชมฟรีมา ๒๐ ปี ไม่มีใครเห็นปัญหาของเรา ถึงวันนี้เราต้องตัดสินใจ ไม่เช่นนั้นเราอยู่ไม่ได้ หวังเพียงว่าคนที่เห็นคุณค่าจะเข้าใจเรา...”

ใช่ เงิน ๕๐ บาทไม่แพงเลยสำหรับคุณค่าของการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑน์ ที่คนๆ หนึ่งทุ่มเทจิตใจเก็บสะสมมาทั้งชีวิต แต่ป้ายประกาศขายพิพิธภัณฑน์ ทำให้เราต้องสะท้อนใจ เมื่อนึกถึงนักการเมืองฉฉฉฉฉ ที่มักใช้วิธีพอกเงินร้อน ด้วยการบริจาคเงินให้การกุศลเป็นแสนเป็นล้าน พวกโกงภาษีของแผ่นดินที่ยังมีหน้ามีตาในสังคม

หรือบางที นี่อาจเป็นโสภนาฏกรรมของความหวังดี ที่สังคมไทยตอบแทนให้กับครอบครัวบูรณเขตต์

ห ม า ย เ ห ตุ

พิพิธภัณฑน์พื้นบ้านจำทวี

เลขที่ ๒๖/๓๘ ถนนวิสุทธิกษัตริย์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐ โทร.๐-๕๕๒๑-๒๗๔๔

เปิดเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ทุกวันอังคาร-วันอาทิตย์ ค่าเข้าชม ๕๐ บาท



สารพัดเครื่องมือจับสัตว์น้ำ
ในอาคารพิพิธภัณฑ์หลังที่ 3

นี่เป็นเพียง
ส่วนหนึ่ง
ของคอลเลกชัน
ชุด
กระต่าย
ชุดมะพร้าว



ห้องตะเกียง



วัดศรีโคมคำ ศูนย์กลางจิตใจของชาวพะเยา



พระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนที่ใหญ่ที่สุดของล้านนา



ภาพจิตรกรรมฝาผนังอันล้ำการของท่านอังคาร กัลยาณพงศ์ ในพระอุโบสถหลังใหม่



ภาพหม้อดอกไม้แห่งความเจริญรุ่งเรือง
ในพระอุโบสถหลังใหม่



พระอุโบสถริมกว๊านพะเยา



อาทิตย์อัสดงในกว๊านพะเยา มุมมองจากพระอุโบสถริมน้ำ



หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ

วัดศรีโคมคำ : UNSEEN ในใจฉัน

วันหนึ่ง ผมพบว่าในเว็บไซต์เกี่ยวกับวงการท่องเที่ยว มีประเด็นถกเถียงที่น่าสนใจเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์โครงการ “มุมมองใหม่เมืองไทย” (Unseen in Thailand) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จุดประเด็นขึ้นมาโดยสมาชิกของเว็บไซต์ ผู้มีความเห็นว่า

“...Unseen in Thailand น่าจะเป็นการบอกกล่าวถึงการเดินทางที่จะเกิดขึ้นจริงกับผู้คนทั่วๆ ไป ไม่ใช่ภาพจินตนาการอย่างที่ อสท. หรือหนังสือท่องเที่ยวต่างๆ ถนัด หลายครั้งที่เราเดินทางไปตามนั้น แล้วพบว่า ความเป็นจริง กับความฝันที่เผ้าฝันอยากไปมาตลอด ไม่ได้ตรงกันเลย ...อย่างพระอาทิตย์ตกดินที่แหลมพรหมเทพ ถ้ำมรกต หรืออื่นๆ ที่นำมาโฆษณา เวลาไปจริงๆ แล้ว เป็นอย่างนั้นจริงหรือ ? ฉะนั้น ถ้าไม่ได้ไปเห็นด้วยตา ก็อย่าเชื่อว่าจะเป็นจริง Unseen in Thailand คือภาพที่คุณไม่มีวันได้เห็นแน่ๆ นั้นละโฆษณาชวนเชื่อชัดๆ...”

ผมเชื่อว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นด้วยกับทัศนะของสมาชิกเว็บไซต์ท่านนี้ ผมเองยังต้องพยักหน้าตาม แต่ลึกๆ แล้ว ผมคิดว่าเราต้องแยกเรื่อง “ภาพจินตนาการ” ออกจากเรื่อง Unseen in Thailand

ประเด็นแรก ผมคิดว่าคนทำหนังสือท่องเที่ยวมีอาชีพเดินทาง หน้าที่ของเขาคือทำการบ้าน หาข้อมูลว่าสถานที่ที่จะไปถ่ายภูเขานั้นสวยที่สุดเดือนไหน เพื่อเอาภาพที่ดีที่สุดมานำเสนอ

ในนิตยสารของเขา แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกเวลาเดินทางไม่ได้ เวลาไปเห็นของจริงจึงมักไม่สวยเหมือนในภาพ ซึ่งจะว่าหนังสือท่องเที่ยวจัดฉากหรือโฆษณาชวนเชื่อก็คงไม่เป็นธรรมนัก (ที่จัดฉากก็คงมีบ้าง)

ทางแก้คือนิตยสารท่องเที่ยวต้องใส่ใจให้ข้อมูลคนอ่านว่าภาพสวยๆ ที่เห็นนี้ถ่ายฤดูไหน เดือนไหน ส่วนนักท่องเที่ยวก็ต้องขยันหาข้อมูลเองด้วย และทำความเข้าใจว่าไปเที่ยวเขาใหญ่ ช่วงสงกรานต์ จะให้น้ำตกสวยเหมือนในหนังสือคงเป็นไปได้

ความจริง Unseen in Thailand ผมไม่ได้เห็นด้วยทั้งหมด อย่าง ต้นตึกเดิมที่น่ามอง ก็ไม่รู้จะแนะนำทำไม เพราะไม่มีสาระอะไรมากนัก แต่อย่างน้ำตกอุ่มภูซาง พะเยา, น้ำตกร้อน กระบี่, น้ำตกलगรู อุบลราชธานี พระธาตุหัวกลับ ลำปาง ฯลฯ ผมมองในแง่ดีว่าเป็นการกระจายแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีทางเลือกในการท่องเที่ยว ไม่ไปแออัดในแหล่งเที่ยวยอดนิยมกันเรื่อยไป แต่แน่นอนว่าต้องไปให้ถูกที่ ถูกเวลา จึงจะสวยอย่างในภาพ ซึ่งในหนังสือ Unseen Guide Book ของททท. ก็มีข้อมูลแนะนำไว้แล้วว่าสถานที่นี้ควรไปเที่ยวเดือนไหนจึงจะดี

ททท.มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว โดยทำโครงการโฆษณาณรงค์ในแต่ละปี เช่นปีนี้คือ Unseen in Thailand เพื่อดึงความสนใจจากคนที่ไม่ค่อยมีข้อมูล หรือคนที่ไม่ค่อยสนใจไปเที่ยวไหนเลย นั่นคือการทำหน้าที่ของททท. ส่วนกลุ่มคนที่สนใจหาข้อมูลด้วยตัวเอง ผมว่า Unseen in Thailand ไม่มีความหมายเท่าใดนัก เพราะแต่ละคนมี “มุมมองเมืองไทย” ที่ตนเองประทับใจอยู่แล้ว ดังนั้น ททท. จะโฆษณาชวนเชื่อหรือไม่ ? อยู่ที่เราจะเชื่อหรือไม่เชื่อมากกว่า ซึ่งก็ขึ้นกับเงื่อนไขว่าเรามีข้อมูลแค่ไหน ในยุคข้อมูลข่าวสารอย่างทุกวันนี้ ผมว่าไม่น่าจะมีใครมาชี้นำใครได้อีกแล้ว

อย่างเมื่อช่วงฤดูร้อนที่ผ่านมา ผมมีโอกาสไปสักการะพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชาวพะเยาที่วัดศรีโคมคำ ผมพบว่าวัดนี้มีความหมายมากกว่าวัด และนี่แหละคือ Unseen in Thailand ที่ผมค้นพบด้วยตัวของผมเองอย่างภาคภูมิใจ แม้ว่าอาจจะเป็น “มุมมองเก่า” ของคนอื่นแล้วก็ตาม

องค์พระเจ้านครหลวงนั้น เป็นที่เลื่องลือในความสง่างาม ในฐานะที่เป็นพระพุทธรูปศิลปะ เชียงแสนที่ใหญ่ที่สุดในดินแดนล้านนา ด้วยขนาดหน้าตักกว้าง ๑๔ เมตร สูงถึง ๑๗ เมตร มี อายุเก่าแก่เกือบ ๕๐๐ ปี เพราะสร้างขึ้นในระหว่าง พ.ศ.๒๐๓๔-๒๐๖๗ สะท้อนความรุ่งเรือง ของอาณาจักรสุโขทัยในอดีต ก่อนจะเป็นพะเยาในวันนี้ พระเจ้านครหลวงประดิษฐานในวิหาร หลวงซึ่งบูรณะครั้งใหญ่เมื่อ ๘๐ ปีที่แล้ว โดยมีพระครูบาศรีวิชัย อริยสงฆ์แห่งล้านนาเป็นประธาน มีจุดเด่นที่ลวดลายหน้าบันรูปพญาคูขี้หอมและลายพรรณพฤกษาตระการตาเหลือเกิน

ไม่ไกลจากวิหารหลวงคือพระอุโบสถหลังใหม่ที่เด่นเป็นสง่าอยู่ริมกว๊านพะเยา แม้จะเพิ่ง สร้างในปี ๒๕๒๗ แต่ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือท่านอังคาร กัลยาณพงศ์ ศิลปินแห่งชาติ และศิลปินกลุ่มคุณภาพตะวัน สุวรรณภูมิ อลังการเป็นที่สุด ใครได้ไปนั่งสมาธิหรือนั่งชม ความวิจิตรของภาพวาดฝาผนัง โดยเฉพาะภาพ “ปุณณคเณศ” หรือหม้อดอกไม้มั่งแห่งความเจริญ รุ่งเรืองจากปลายพู่กันท่านอังคาร จะเกิดความสงบร่มเย็นทั้งกายใจอย่างยากจะพรรณนาเป็นคำ อักษร

แต่ทั้งหมดทั้งมวลนี้ ผมยกย่อง “หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ” ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นที่ดีที่สดุแห่งหนึ่งของประเทศ เพราะจัดแสดงโบราณวัตถุ อันเป็นหลักฐานสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ของอดีตอาณาจักรสุโขทัย และยังเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาพื้นบ้าน วัฒนธรรม พื้นถิ่นอันทรงคุณค่า สำหรับผม การได้ทัศนศึกษาเที่ยวพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่สมัยอาณาจักร สุโขทัยองค์เดียวก็เกินคุ้ม ไม่เชื่อลองฟังคำพรรณนาถึงพุทธลักษณะของพระเศียรองค์นี้ดู

“...พระนาสิกโด่งเด่นเป็นสง่า พระขนงเรียวงาม พระโอษฐ์เฝืออิมยิ้มแย้ม พระเนตร ฉายแววแห่งเมตตาธรรม พระพักตร์สงบนิ่งเยือกเย็น พระกรรณและพระเกศาเรียงรายเป็นระเบียบ เรียบร้อย ตั้งอยู่บนฐานบัวอันเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์...” (พระครูปริยัติกิตติคุณ รองผู้ อำนวยการหอวัฒนธรรมนิทัศน์)

ทว่าความประทับใจเหนืออื่นใด คือพระเศียรและโบราณวัตถุทั้งหมดนี้ อาจไม่ได้ตั้งอยู่ ในตำแหน่งที่ทรงคุณค่า ถ้าไม่มีผู้ที่เห็นคุณค่าลุกขึ้นมารวบรวมจากที่ตกหล่นกระจัดกระจายอยู่

ทั่วเมืองพะเยา นำมาจัดแสดงไว้ในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นศรีสง่าเชิดหน้าชูตาแผ่นดิน ท่านผู้นั้นคือ หลวงพ่อ พระธรรมวิมลโมลี ท่านเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ ผู้มีทั้งเมตตาธรรมและความใส่ใจศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ โบราณคดีท้องถิ่น โดยมีลูกศิษย์คนสำคัญอย่างอาจารย์ขจรชัย บุญปาน แห่งหนังสือพิมพ์มติชน และอาจารย์สุจิตต์ วงษ์เทศ ศิลปินแห่งชาติ ให้การสนับสนุนจัดหาทุนรอนในการจัดสร้างหอวัฒนธรรมนิทัศน์ มอบไว้เป็นมรดกแผ่นดิน ทำให้เราประจักษ์ชัดว่า การมีพระสงฆ์ที่ดั้นนั้น ถือเป็นบุญวาสนาของชาวพะเยาเพียงใด

ถึงบรรทัดนี้ ผมยังเห็นข้อดีของโครงการ Unseen in Thailand ที่หลายคนมองว่าเป็นเรื่องฉาบฉวย ยกตัวอย่างว่าโครงการนี้ทำให้คนสนใจ “น้ำตกอุ้นภูซาง” ของพะเยาว่าเป็นอย่างไร แปลกจริงไหม ? เมื่อสนใจแล้วก็อยากเดินทางไปพิสูจน์ แต่เชื่อว่าคงไม่มีใครขับรถจากกรุงเทพฯ ขึ้นเหนือมา ๗๐๐ กว่ากิโลเมตร เพื่อดูน้ำตกภูซางอย่างเดียว อย่างน้อยก็ต้องแวะมาราบสักการะพระเจ้าตนหลวง ดูภาพจิตรกรรมฝาผนังและชมหอวัฒนธรรมนิทัศน์ หรืออย่างมากคือมาแรมคืนที่พะเยา ไม่ใช่แค่เห็นพะเยาเป็นทางผ่านสู่เชียงรายเท่านั้น แน่นนอนว่าสิ่งที่ตามมาคือการกระจายรายได้ กระจายความแออัดของแหล่งท่องเที่ยว

แต่การที่ Unseen in Thailand แนะนำให้ไปดูนกเงือกที่ป่าฮาลาบาลา ดูค้างแว่นถิ่นใต้ที่แก่งกระจาน ผมว่าอันนี้ต้องระวัง เพราะถ้านคนแห่กันไปดูมาก ๆ ททท.อาจควบคุมไม่ได้ว่า จะล้นเกินจนกลายเป็นการรบกวนระบบนิเวศของป่าและสัตว์ป่าหรือไม่ ?

เดี่ยวทำไปทำไม นกเงือกกระเจิง ค่างกระจาย แล้วจะมาเสียดายที่หลัง อะไรวางอย่างนั้น “เก็บ” ไว้บ้าง ดีกว่าเอาออกมา “ขาย” เสียจนหมด

ห ม า ย เ ห ตุ

หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

เปิดให้ชมทุกวันอังคาร-วันอาทิตย์ เวลา ๐๘.๐๐-๑๖.๐๐ น. ค่าเข้าชม ๑๐ บาท

โทร. ๐-๕๔๔๑-๐๐๕๘-๔



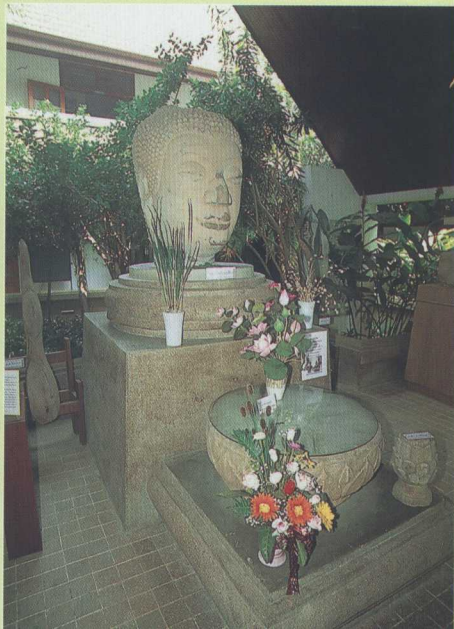
ลวดลายหน้าบันอันวิจิตรตระการตา
ของวิหารหลวง วัดศรีโคมคำ

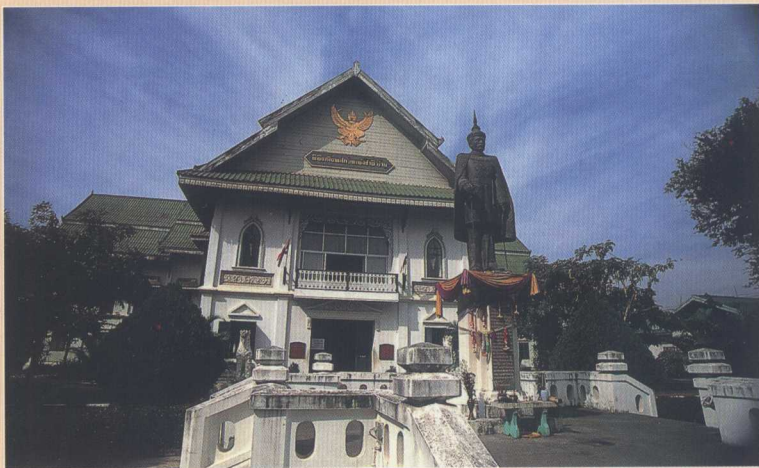


เศียรหลวงพ่อโต

ที่มีพุทธลักษณะเป็นเยี่ยม

ปทุมวัน อ. หาดใหญ่ จ. นครราชสีมา





อนุสาวรีย์พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช ประดิษฐานเบื้องหน้าตึกหอคำ ซึ่งวันนี้คือพิพิธภัณฑ์น่าน

อาคาร
อันงามสง่า
หลังนี้
มีอายุครบ
๑๐๐ ปี
ใน
พ.ศ. ๒๕๔๖



๕

พิพิธภัณฑที่มีชีวิต...ที่น่าน

“พิพิธภัณฑที่ไม่ใช่โกดังเก็บของเก่า” ความจริงข้อนี้ถูกตอกย้ำอีกครั้งเมื่อผมสัญญาไปน่าน แล้วได้เข้าไปชมพิพิธภัณฑสถานของจังหวัดที่ค่อนข้างจะถูกลืมหืมแห่งนี้

น่านเคยรุ่งเรืองเป็นเมืองศูนย์กลางของดินแดนล้านนาตะวันออก เรียกกันว่า“นันทบุรีศรีนครน่าน” แต่เมื่อถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของสยามประเทศแล้ว น่านก็กลายเป็นจังหวัดเล็กๆ ที่ใครจะไปต้องตั้งใจไปจริงๆ เพราะไม่สามารถผ่านไปเมืองอื่นได้ มีคนตีความชื่อ “น่าน” ว่า หมายถึงต้องเดินทางนั่งรถ ลงเรือไป “น่าน” มาก...กว่าจะถึง

ทั้งๆ ที่ยังมีอีกข้อสันนิษฐานหนึ่งตีความว่า “น่าน” น่าจะเพี้ยนเสียงมาจากคำว่า “นาง” หรือ “นางเจียง” ในภาษาจีน ซึ่งแปลว่า “ทิศใต้” เช่นเดียวกับชื่อมณฑล “ยูนนาน” หรือ “หยุนหนาน” ก็แปลว่า “เมฆใต้” ชื่อนี้ยังน่าจะเป็นดินแดนที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางแห่งอำนาจของจักรพรรดิจีน เหมือนจังหวัดน่าน ที่ไกลจากศูนย์กลางของทั้งไทยและจีน ไกลทั้งระยะทางและความสนใจของผู้คนมาตราบนานวันนี้

กระทั่งชาวน่านที่ภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด อย่างอาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม ผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยอนุรักษ์ศิลปกรรมน่าน ถึงกับเรียกจังหวัดของท่านว่า “ประเทศน่าน” หมายความว่าด้วยระยะทางที่ห่างไกลและไปถึงยาก ทำให้น่านยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้ จนกลั้วที่จะเชิญคณะกรรมการมรดกโลกแห่งองค์การยูเนสโก มาพิจารณาขึ้นทะเบียน “น่าน” เป็น “เมืองมรดกโลก” ซึ่งก็มีแนวโน้มว่าจะสมหวังอยู่ไม่น้อย

แต่ไม่ว่านานจะอยู่ไกลและไปยากเพียงใด กลับมีสถิติที่น่าแปลกใจ ระบุว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดน่าน มียอดผู้เข้าชมสูงสุดในภาคเหนือ ที่สำคัญคือเป็นพิพิธภัณฑที่ที่เปิดให้เข้าชมทุกวัน ไม่มีวันหยุดให้บริการเหมือนพิพิธภัณฑที่อื่นๆ อันสะท้อนว่าอดีตแห่ง “นันทบุรีศรีนครน่าน” นั้นทรงคุณค่าแก่การชม และยังแสดงถึงความตั้งใจของเจ้าหน้าที่ ภายใต้การนำของท่านหัวหน้า พัชรินทร์ สุขประมุล ที่จะทำให้พิพิธภัณฑมีชีวิต ไม่ใช่สุสานของอดีตที่เคยเรื่องโรจน์

เริ่มจากตัวอาคารพิพิธภัณฑที่งามล้ำค่า เพราะเคยเป็น “หอคำ” หรือ “คุ้ม” ของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่าน ต้นราชสกุล “ณ น่าน” ทรงสร้างเป็นที่ประทับเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้นอย่างงามสง่า และเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงเจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย (ก่อนน่านจะรวมเป็นจังหวัดหนึ่งของสยาม) ครั้นเมื่อพระองค์ท่านถึงแก่พิราลัย บรรดาเชื้อพระวงศ์เจ้าผู้ครองนครน่าน จึงมอบอาคารหลังนี้ให้รัฐบาลไทยใช้เป็น ศาลากลางจังหวัดน่าน ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ เป็นต้นมา

จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ เมื่อมีการสร้างศาลากลางหลังใหม่ กรมศิลปากรจึงรับมอบอาคารนี้ จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดน่านอันทรงคุณค่า นั้นหมายความว่า อาคารหลังนี้มีอายุครบ ๑๐๐ ปีเต็ม ตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ แล้ว!

จุดสนใจของพิพิธภัณฑที่อยู่ทางสี่ดำที่งามอย่างน่าอัศจรรย์ใจ ซึ่งตามประวัติว่าเจ้าผู้ครองนครน่านในอดีตได้มาจากเชียงตุง หรือ “เขมรัฐตุงคบุรี” นครรัฐที่เคยรุ่งเรืองในแคว้นฉาน (ปัจจุบันคือรัฐฉานของพม่า) และถือเป็นสิ่ง “มงคล” ประจำราชสำนักนันทบุรีศรีนครน่าน กระทั่งต่อมาได้กลายเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดน่าน ตราบจนปัจจุบัน ใครๆ จึงสนใจชม “งาช้างดำ” กันเป็นพิเศษ

แต่ศิลปวัตถุอันทรงคุณค่าอีกอย่างหนึ่ง ที่ผมเพิ่งพิศได้มีรู้เมื่อ คือพระพุทธรูปทรงเครื่อง กษัตริย์ปางประทับยืนและปางห้ามสมุทร สูงราว ๒ เมตร แกะจากไม้ท่อนเดียว วิจิตรตระการตาเกินบรรยาย ส่วนใหญ่เก็บรวบรวมจากวัดวาอารามที่มีอยู่มากในจังหวัดน่าน ซึ่งถือเป็นเพียงส่วนน้อยนิดที่ช่วยชีวิตไว้ได้ทันกาล ด้วยเป็นที่หมายปองของนักค้าวัตถุโบราณยิ่งนัก

ส่วนที่ช่วยไว้ไม่ทัน เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่องกษัตริย์ของวัดพระธาตุแช่แห้ง ถูกพวกโจรกรรมตัดเอาองค์พระไป ทิ้งไว้เพียงพระบาทที่อยู่ติดกับฐาน เพราะหนักและยาวเกินจะขนใส่รถกระบะได้ ทางพิพิธภัณฑ์ก็รู้สึกเสียดายที่เก็บเอาฐานมาจัดแสดงไว้เป็นอุทาหรณ์ เห็นแล้วสะท้อนใจจนอยากทำให้ ให้ความความละโมบอย่างไม่มีการสิ้นสุดของคนที่ไม่ควรค่าจะเป็นมนุษย์

นึกแข่งในใจว่า ป่านนี้ พวกมันคงประสบอุบัติเหตุขาดกันไปหมดแล้ว!

อีกจุดหนึ่งคือบริเวณห้องโถงกลางที่เคยเป็นที่ออกว่าราชการของเจ้าผู้ครองนครน่าน จัดแสดงภาพถ่ายประวัติศาสตร์เมืองน่าน แต่ภาพที่ทุกคนต้องหยุดเพ่งพินิจจนเกือบจะลืมภาพอื่นไปเลย คือ ภาพราชินิกุลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสตรีชาวน่านที่สวยงามที่สุด ท่านคือ เจ้าศรีพรหมา ณ น่าน ธิดาพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ กับแม่เจ้าศรีคำ ชาวเวียงจันทน์ เจ้าศรีพรหมาทรงไปเติบโตในพระราชวังหลวงที่กรุงเทพฯ เคยไปศึกษาที่ประเทศรัสเซียและอังกฤษ ก่อนกลับมารับการศึกษาอบรมในพระราชสำนัก สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๕

เป็นที่ทราบกันดีว่าเจ้าศรีพรหมาเป็นที่โปรดปรานในพระพุทธเจ้าหลวงรัชกาลที่ ๕ ถึงกับจะโปรดให้รับราชการเป็น “เจ้าจอม” แต่ท่านกราบบังคมทูลปฏิเสธเป็นภาษาอังกฤษ ว่าท่านเคารพพระองค์ในฐานะกษัตริย์ มิได้รักใคร่ในทางชู้สาว จนเป็นที่รำลึกในความหาญกล้า (ปฏิเสธ) ตราบจนพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จสวรรคต จึงทรงเสกสมรสกับหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ราชินิกุลที่ได้รับสมญานามว่า “เจ้าชายบงกช” ด้วยทรงละทิ้งความสบายไปบุกเบิกทำการเกษตรแผนใหม่ที่ฟาร์มบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่ปี ๒๔๗๖ ซึ่งหม่อมศรีพรหมา พร้อมด้วยบุตรธิดา ได้ตามเสด็จไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพระองค์โดยตลอด

จน ม.จ.สิทธิพรทรงได้รับการยกย่องเป็น “พระบิดาแห่งการเกษตรแผนใหม่” ผู้สร้างตำนาน “แดงโมบางเบิด” อันลือลั่น และทำให้แนวคิด “เงินทองเป็นมายา ข้าวปลาเป็นของจริง” ที่สังคมไทยต้องตระหนักและจดจำมาตราบจนวันนี้

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ภาพหม่อมศรีพรหมาในวัยสาว (ขณะยังเป็นเจ้าศรีพรหมา ภู
น่าน) ที่ใครๆ ต้องเพ่งมองนี้ เป็นภาพฝีพระหัตถ์ในพระพุทธรูปเจ้าหลวงรัชกาลที่ ๕ ซึ่งทรงตั้งไว้
ในห้องบรรทมบนพระที่นั่งอัมพรสถาน ตราบกระทั่งเสด็จสวรรคต ในปี ๒๔๕๓ (จาก “อัตชีวประวัติ
หม่อมศรีพรหมา กฤดากร” มูลนิธิจอมบึงสัน จัดพิมพ์ พ.ศ.๒๕๒๒)

ห้องที่ไม่น่าพลาดชมภายในพิพิธภัณฑ์น่านอีกห้องหนึ่ง คือห้องจัดแสดงวิถีวัฒนธรรม
คนเมืองน่าน รวมไปถึงชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ เช่น ไทลื้อ ม้ง ลัวะ และที่สำคัญคือชาวมลาบรี
หรือที่พวกเรารู้จักกันในนาม “ผีตองเหลือง” อันบ่งบอกว่าประเทศไทย สังคมไทย มีความหลากหลาย
หลายทางวัฒนธรรม การใส่ใจศึกษาเรียนรู้ชีวิต ความคิด และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของกัน
และกัน ย่อมนำสันติสุขมาให้

บางที ถ้าเรามีพิพิธภัณฑ์ที่น่าเข้าชมอย่างพิพิธภัณฑ์น่านอีกหลายๆ แห่ง เรา
อาจไม่ถวิลสักรั้ววณแห่งความรุนแรงที่สามจังหวัดภาคใต้...เช่นทุกวันนี้

ห ม า ย เ ห ตุ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดน่าน

ถนนผากอง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐ โทร.๐-๕๔๗๑-๐๕๖๑

เปิดให้เข้าชมทุกวัน เวลา ๐๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ค่าเข้าชม ๑๐ บาท



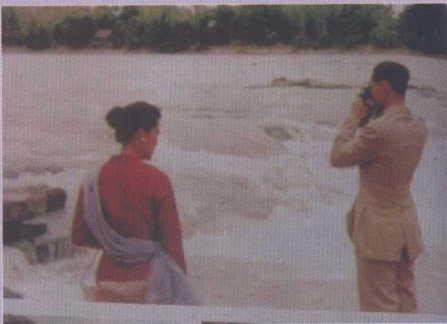
พระพุทธรูปไม้
จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์น่าน



ภาพหม่อมศรีพรหมา
ผีพระหัตถ์พระพุทธเจ้าหลวง
รัชกาลที่ ๕



ภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ที่วัดภูมินทร์
บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของคนเมืองน่าน



ภาพประวัติศาสตร์

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงฉายด้วยกล้องพระองค์ด้วยผ้าขึ้นใหม่ลายดอกพิกุล
ที่ชาวอุบลฯ ทอถวาย
ระหว่างตามเสด็จ ทอดพระเนตรแก่งสะพือ
เมื่อ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

ผ้าขึ้นใหม่
ยกดอก
ลายดอกพิกุล
มรดก
ทางวัฒนธรรม
ล้ำค่า
ของชาวอุบลฯ



จากศาลากลางจังหวัดอุบลฯ
มาเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
ของดีที่มักถูกมองข้าม



ช่างทอฝีมือดีจากบ้านปะอาว
กำลังทอผ้าขึ้นใหม่
ลายดอกพิกุล
ถวายสมเด็จพระราชินี

๖

พิพิธภัณฑสถานเมืองอุบล อัญมณีที่ถูกลืม

พิพิธภัณฑสถานประจำจังหวัด เป็นสถานที่ที่คนไทยมักจะมองข้าม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี ก็เช่นกัน บ่ายวันนั้นเป็นวันอาทิตย์แท้ๆ แต่ดูเหมือนจะมีผมที่เดินเข้าห้องโน้น ออกห้องนี้อยู่คนเดียว แม้จะมีเจ้าหน้าที่ประจำการอยู่หลายท่าน แต่ท่านก็ได้เดินตามเราทุกฝีเท้า บางห้วงยามจึงรู้สึกวิเวกวังเวงอยู่คราครั้น ด้วยวัตถุโบราณทุกชิ้นล้วนทรงคุณค่าและมีที่มา บางห้อง เช่น ห้องดนตรีพื้นเมือง มองเผินๆ นี่กว่ามีนักดนตรีจริงมาสาธิต แต่ที่แท้คือหุ่นแสดงท่าเป่าแคน ตีตีพิมพ์

ติดๆ กันเป็นห้องแสดงผ้าทอเมืองอุบลฯ คิดว่าคงไม่ต่างกัน คือมีกี่ทอผ้าพร้อมหุ่นคุณป้านั่งทอเสร็จสรรพ จึงเพิ่งความสนใจที่ขึ้นงานมากกว่า โดยเฉพาะ “ชิ้นไหมเงินยกดอกลายดอกพิกุล” ผืนนั้น ซึ่งข้อมูลระบุว่ามีลักษณะคล้ายกับผืนที่ชาวอุบลฯ นำทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมรส เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๓ โอ...ช่างวิจิตรตระการตาเสียเหลือเกิน

ทว่า ทันใดนั้น มีเสียง กึก...กึก...ดังขึ้นจากด้านหลัง ผมพยายามเงี้ยวฟังให้ชัดว่าเป็นเสียงอะไรกันแน่ คุณพระช่วย เสียงกระตุก! นาที่นั้นผมใจหายวาบ รวบรวมความกล้าหันกลับไปหาดันเสียงที่หุ่นทอผ้า

พระเจ้า! เธอไม่ใช่หุ่น แต่เป็นคนปาวีโล สุดชาติ ตัวแทนจากศูนย์หัตถกรรมผ้าทอ ตำบลปะอว มานั่งทอผ้าตามโครงการชาวอุบลราชธานี ร่วมใจทอผ้าขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา ในวันที่ ๑๒ สิงหาคมที่จะถึงนี้ โดยจะทอชิ้นใหม่เงินยกดอกลายดอกพิกุล ตามขั้นตอนแบบผืนนั้นอีกครั้ง ผมลองทอที่หุ่นปาวีโล ไม่ใช่หุ่น แต่ครั้งนี้จะตัดพ้อว่า ทำไมไม่ให้ลूमให้เสียงกันบ้าง ก็เกรงหุ่นป่าจะบอกรว่า เห็นคุณเดินผ่านไปเหมือนฉันไม่ใช่คน ก็ถูกละครับ ผมนึกว่าคุณป่าเป็นหุ่นเหมือนนักดนตรีห้องโน้มนะสิ

คุยไปคุยมา จึงทราบว่าชิ้นใหม่เงินยกดอกผืนที่อยู่ในตู้ มีความเป็นมาที่น่าสนใจมาก เพราะหลังจากชาวอุบลฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายในปี ๒๕๔๓ แล้ว อีก ๕ ปีต่อมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ เยี่ยมพสกนิกรชาวอุบลราชธานี ในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงตามเสด็จฯ โดยฉลองพระองค์ด้วยชิ้นใหม่เงินยกดอกลายดอกพิกุลผืนดังกล่าว และทรงรับสั่งว่า

“...ชาวอุบลฯ เขาให้ผ้าชิ้นผืนนี้เป็นของขวัญวันอภิเษกสมรส เมื่อมาเยี่ยมอุบลฯ จึงนำมานั่งให้ชาวอุบลฯ เขาดู...”

ดังปรากฏในพระบรมฉายาลักษณ์ ขณะเสด็จฯ เยือนแก่งสะพือ ที่นำความปลาบปลื้ม ปิติแก่พสกนิกรชาวเมืองดอกบัวงามยิ่งนัก (จากหนังสือ “วันโฮม ๒๕๔๕” ของสมาคมชาวอุบลราชธานี)

ครั้งนั้น พ.ศ.๒๕๓๒ ได้มีชาวอุบลฯ คือนายสวนและนางสงวนศักดิ์ คุณผล ทอผ้าขึ้นใหม่ยกดอกลายดอกพิกุลอีกหนึ่งผืน ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คราวเสด็จฯ เปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน แล้วพระองค์ท่านก็พระราชทานผ้าชิ้นผืนนี้กลับมาให้เป็นสมบัติของชาวอุบลฯ ทั้งมวล โดยจัดแสดงไว้ ณ ห้องผ้าเมืองอุบลฯ ที่ผมยืนดูอยู่ก่อนจะเฝ้าหายวับนั่นเอง ดังนั้น การที่ปาวีโลและคณะจากบ้านปะอว เป็นตัวแทนชาวอุบลฯ อุตสาหะวิริยะทอผ้าขึ้นลายนี้ขึ้นอีกครั้ง จึงนับเป็นสิริมงคลเหลือเกิน

ความจริง ผ้าทอมืองอุบลฯมีชื่อเสียงขจรไกล ตั้งแต่ครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เป็นข้าหลวงต่างพระองค์รัชกาลที่ ๕ สำเร็จราชการมณฑลอีสาน ระหว่าง พ.ศ.๒๔๓๖-๒๔๕๓ ทรงมีชาวยุเป็นเชื้อสายเจ้าเมืองอุบลฯเก่า คือหม่อมเจียงคำ (ทายาทของ ราชบุตรส่วย บุตรโบล) ซึ่งชำนาญงานทอผ้า จึงส่งผ้าไหม (ผ้าเยียรบับลาว) จากเมืองอุบลฯ ไป ทูลเกล้าฯ ถวาย พระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ ๕ จึงทรงมีพระราชหัตถเลขาตอบว่า

“...ผ้านี้ทอดีมาก เขียงใหม่สู้ไม่ได้เลย ทำจะยุให้ทำมาขาย คงจะมีผู้ซื้อ ฉันจะรับเป็น นายหน้า ส่วนที่ส่งมาจะได้ตัดเสีย ถ้ามีเวลาจะถ่ายรูปให้ดู แต่อย่าได้ตั้งใจคอย เพราะจะถ่ายเมื่อ ไบบอกไม่ได้...” (จากหนังสือ “นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี”)

กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงเป็นพระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ ๕ มีพระนามเดิม ว่า พระองค์เจ้าชุมพลสมโภช หม่อมเจียงคำจึงได้รับพระราชทานนามสกุลว่า “ชุมพล ณ อุทยา” ทั้งสองพระองค์ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าให้อุบลราชธานีทั้งทางด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และการปกครอง จึงไม่น่าแปลกใจที่ในอุบลฯ จะมีถนน โรงพยาบาล ค่ายทหาร ฯลฯ ที่เฉลิม พระนาม “สรรพสิทธิประสงค์” ซึ่งมีท่านผู้รู้ระบุว่าคำนี้เป็นชื่อเฉพาะ จึงต้องอ่าน “สัน-พะ-สิต” ไม่ใช่ “สับ-พะ-สิต” อย่างที่เข้าใจกัน

มรดกตกทอดจากความศรัทธาเริ่มสร้างสรรค์ของพระองค์ท่านประการหนึ่ง คือการแห่ เทียนพรรษาที่สร้างชื่อเสียงให้เมืองอุบลฯ อย่างที่สุด หรือแม้กระทั่งที่ดินผืนที่ตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ อุบลราชธานี ก็เป็นที่ดินที่หม่อมเจียงคำบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์

โดยเริ่มแรก อาคารหลังคาทรงปั้นหยาหลังนี้เคยเป็นศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานีมา ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๖๑ ลักษณะเป็นตึกชั้นเดียวยกพื้นสูง ยิงทาสีเหลืองเข้าไปทำให้ได้กลิ่นอายแบบ ตึกฝรั่งเศษที่ดูคลาสสิก ด้านหน้าอาคารจัดแสดงใบเสมาหินทราย ศิลปะทวารวดี อันทรงคุณค่า เพราะมีอายุเก่าแก่กว่า ๑,๒๐๐ ปี ที่น่าสนใจคือด้านข้างอาคาร จัดแสดงป้ายชื่อสะพาน “เสรี ประชาธิปไตย” สะพานข้ามแม่น้ำมูลแห่งแรกของอุบลฯ ซึ่งผมสงสัยมานานว่าทำไมจึงได้ชื่อนี้ คิดว่าสร้างในปี ๒๕๑๖ ซึ่งมีเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา วันประชาธิปไตย แต่ที่แท้สะพานสร้างมาตั้งแต่

ปี ๒๔๙๗ หรือ ๕ ปี หลังจากเหมา เจ๋อตงเปลี่ยนจีนเป็นคอมมิวนิสต์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น จึงตั้งชื่อสะพาน “เสรีประชาธิปไตย” ส่วนทางจีนเสียเลย

ในอาคารมีชั้นงานที่ทรงคุณค่ามากมาย นอกจากผ้าจีนไหมยกดอกลายดอกพิกุลที่ทำให้ผมต้องระทึกใจแล้ว ยังมีศิลปะเขมรอันอลังการ เช่น รูปแกะสลักหิน “อรรณารัตน” (พระศิวะและพระอุมาารวมกันเป็นหนึ่งเดียว) อายุเก่าแก่กว่าพันปี ทับหลังหินทรายศิลปะเขมรแบบกำพงพระ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ที่ดูแล้วเกิดอารมณ์ทั้งชื่นชมและแค้นเคือง ชื่นชมในความงามอย่างอลังการ แต่แค้นเคืองที่ถูกคนใจทรามลักลอบตัดส่วนกลางของทับหลังไป (ตั้งแต่ก่อนมาเป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์) เราจึงได้เห็นแต่ลายด้านข้าง แต่ไม่รู้ว่ามีภาพสำคัญตรงกลางเป็นภาพอะไร

ใครทำเรื่องอุบาทว์เช่นนี้ สมควรตายแล้วให้ไปเกิดใหม่เป็นแมลงสาบเสียจริงๆ

สิ่งที่น่าเสียดายอีกอย่างหนึ่ง คือพิพิธภัณฑ์ของแทบทุกจังหวัดจะร้อนมากจนแทบไม่มีสมาธิในการชม ซึ่งผมประเมินว่าทำให้คนส่วนใหญ่ไม่อยากเข้าพิพิธภัณฑ์ด้วยเหตุนี้ ผมเข้าใจดีว่ากรมศิลปากรคงไม่มีงบประมาณเพียงพอจะติดแอร์เย็นฉ่ำทุกห้อง แต่อย่างน้อยติดพัดลมเพดานระบายอากาศห้องละ ๑-๒ ตัวก็ยังดี

เพื่อผมจะได้มีเพื่อนชมคลายเหงา ไม่วิวเวาวังเวงจนเพี้ยนไปว่าโดนผีหลอกเหมือนคราวนี้ครับท่าน

ห ม า ย เ ห ตุ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี

ถนนเขื่อนธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐ โทร.๐-๔๕๒๕-๕๐๗๑
เปิดให้เข้าชมวันพุธ-วันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ค่าเข้าชม ๑๐ บาท



อาคารทรงปั้นหยา ทาสีเหลืองแบบฝรั่งเศส คือความงดงามของ อาคารพิพิธภัณฑ์อบลุข



พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์



หม่อมเจียงคำ



ป้ายสะพานเสรีประชาธิปไตย



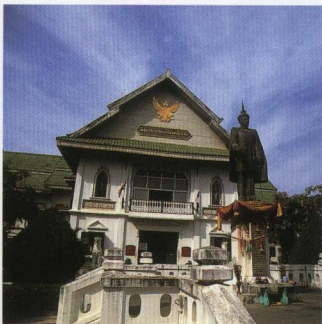
เสมาหินสมัยทวารวดี



ประติมากรรมหินทราย “อรรณนาวิศร”



ทับหลังที่ถูกรื้อถอนจากวัดกลางออกไป



ไร้กาลเวลา ๑+๕ พิพิธภัณฑน์นาชม

เรื่องและภาพ : ชีรภาพ โลहितกุล

จัดพิมพ์โดย กองทุนห้องสมุดศาลาเจ้าปรีรัตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์

อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐ โทร.๕๕๔-๓๐๗๔

แม่พิมพ์โดย สุเนตรฟิล์ม โทร.๘๐๓-๒๒๔๔ พิมพ์ที่ เอส.อาร์.พรินต์ โทร.๕๕๔-๒๒๔๑

หอวัฒนธรรมนิทัศน์
วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

พิพิธภัณฑ์เรือไทย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี
จังหวัดพิษณุโลก

พิพิธภัณฑ์บ้านวงศ์บุรี
จังหวัดแพร่

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
จังหวัดน่าน

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
จังหวัดอุบลราชธานี